

Monika Matysik

Koło Naukowe Infologów
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: monika.m1013@wp.pl

Magdalena Mientus

Koło Naukowe Infologów
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: magdalena.mientus@gmail.com

Konferencja „Odmiany wolności w życiu i twórczości Zofii Kossak”. W setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości i pięćdziesiątą rocznicę śmierci pisarki (Katowice, 15 maja 2018 r.)

15 maja 2018 r. w Sali Parnassos Biblioteki Śląskiej w Katowicach odbyła się zorganizowana przez księżnicę i Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana” konferencja „Odmiany wolności w życiu i twórczości Zofii Kossak” w setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości i pięćdziesiątą rocznicę śmierci pisarki. Liczne grono uczestników: członków fundacji Zofii Kossak, badaczy życia i twórczości autorki, przedstawiciele Instytutu Edukacji Narodowej i Polskiej Akademii Umiejętności, a także pasjonatów i uczniów, powitał dyrektor Biblioteki Śląskiej Jan Malicki. Jako pierwszy głos zabrał arcybiskup senior archidiecezji katowickiej Damian Zimoń. W wystąpieniu poświęconym książce Z. Kossak *Przymierze* zwrócił uwagę na rozległą wiedzę teologiczną pisarki oraz jej kunszt literacki. Przed rozpoczęciem

pierwszej części konferencji referat wprowadzający, pt. *Prolegomena do Zofii Kossak*, wygłosiła Krystyna Heska-Kwaśniewicz. Z. Kossak to urodzona w 1889 r. w Kośminie nad Wieprzem powieściopisarka i współzałożycielka dwóch tajnych organizacji w okupowanej Polsce: Frontu Odrodzenia Polski oraz Rady Pomocy Żydom „Żegota”. Dzieciństwo i młodość spędziła na Lubelszczyźnie i Wołyniu. Po śmierci pierwszego męża, Stefana Szczuckiego w 1923 r., zmuszona była przenieść się do Górek Wielkich na Śląsku Cieszyńskim. Tam wyszła ponownie za mąż – za Zygmunta Szatkowskiego. Właśnie w Górkach Wielkich powstały najwybitniejsze jej utwory, m.in.: *Nieznany kraj* i *Krzyżowcy*. W 1939 r. zamieszkała w Warszawie i zaangażowała się w działalność konspiracyjną i charytatywną. 27 września 1943 r. została aresztowana przez gestapo i wywieziona do obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. Uwolniona w roku 1944 r. przez władze podziemia, wzięła czynny udział w powstaniu warszawskim. Do 1945 r. przebywała w Częstochowie, gdzie napisała powieść *Z otchłani*, będącą świadectwem pobytu w obozie. Po wojnie wyjechała do Wielkiej Brytanii. Chociaż jej książki zyskały dużą popularność za granicą, w Polsce od 1951 r. wszystkie bez wyjątku zostały objęte cenzurą i podlegały natychmiastowemu usunięciu z bibliotek, a wiele z nich przepadło bezpowrotnie (nie były już później wznawiane). Z. Kossak nie bała się pisać o tematach zakazanych, o miejscu Boga w życiu człowieka czy o własnych przeżyciach. Nawet w najtrudniejszych chwilach nie traciła poczucia humoru i nie poddawała się. Jej twórczość – jak wskazała K. Heska-Kwaśniewicz – naznaczona była odwagą, symbolami polskości oraz licznymi nawiązaniem do Biblii i Ewangelii. Zarówno pisarka, jak i jej dzieła były wiele razy nagradzane, m.in. w 1937 r. została odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Wielkim Krzyżem Zasługi. Prelegentka wspomniała również o istniejącym w Górkach Wielkich od 1968 r. muzeum imienia autorki *Pożogi* oraz o działającym tam od 1984 r. Towarzystwie im. Zofii Kossak. Jest to zrozumiałe, w swojej twórczości wiele razy przedstawiała ona Śląsk jako obcą, ale piękną krainę, która do dziś w ten sposób funkcjonuje w wyobraźni wielu ludzi.

Pierwszą część sesji naukowej, której moderatorem był J. Malicki, rozpoczęło wystąpienie Joanny Jurgały-Jureczki pt. „*Istotą życia jest ciągła przemiana*” – *Zofii Kossak biografia niezwykła i zaskakująca*. Prelegentka ukazała przemiany życia i twórczości autorki *Krzyżowców*. Podkreśliła, że wszystkie zmiany zachodzące w jej życiu były związane z niespodziewanymi i tragicznymi momentami, jak śmierć ukochanego syna, pobyt w obozie czy konieczność ciągłych przeprowadzek.

J. Jurgała-Jureczka przytoczyła także kilka anegdot z czasu swojej pracy badawczej nad biografią Z. Kossak.

Z drugim referatem, zatytułowanym *Zofia Kossak w Polsce niepodległej – od „Pożogi” do „Krzyżowców”*, wystąpiła Barbara Pytlos, przedstawiając w nim dzieje powstawania powieści historycznych pisarki. Prelegentka przytoczyła również opinie badaczy i krytyków literatury na temat twórczości Z. Kossak oraz wspomniała o interesującym wydaniu *Pożogi* z 1922 r., do którego wstęp napisał Stanisław Estreicher.

W referacie pt. *Zofia Kossak i Żegota (protest wobec zagłady Żydów)* Beata Gdak poruszyła kwestię eksterminacji narodu żydowskiego i stosunku władzy okupacyjnej zarówno do samych Żydów, jak i do osób próbujących im pomagać. Referentka przypominała o działaniach na rzecz ratowania narodu żydowskiego, w które zaangażowała się Z. Kossak wraz ze swoimi dziećmi, mimo grożącej za to kary śmierci. B. Gdak przedstawiła informacje dotyczące związków pisarki z Radą Pomocy Żydom.

Marek Białokur swoje wystąpienie, zatytułowane *Między pożogą a otchłanią. Polacy w obliczu dwóch odłon zagłady w I połowie XX w.*, poświęcił sytuacji wewnątrz i wokół obozów koncentracyjnych w czasie II wojny światowej. Wygłosił tezę, że powieść *Z otchłani* Z. Kossak jest jedną z pierwszych kobiecych relacji z wydarzeń w obozie koncentracyjnym. Ponadto omówił różnice postaw i odbioru twórczości pisarki w Polsce po odzyskaniu niepodległości.

W drugiej części sesji naukowej, której moderatorem była Krystyna Kossakowska-Jarosz, wygłoszone zostały kolejne cztery referaty. Lucyna Sadzikowska w wystąpieniu pt. *Wrastanie – Górk Wielkie: ludzie i sprawy* opowiedziała zgromadzonym o inspiracjach krajobrazowych Z. Kossak, pojawiających się we wszystkich jej utworach. Prelegentka podkreśliła znaczenie Śląska w omawianej twórczości i wpływ tego miejsca na rozwój literacki autorki, która ukochała Beskid Śląski.

Marta Nadolna w referacie pt. *Zofia Kossak wobec cenzury. Walka z myślą niepodległą w PRL* opisała walkę autorki z cenzurą w okresie Polski Ludowej, gdy jej twórczość była szczególnie piętnowana. Chodziło zwłaszcza o utwory dla dzieci i młodzieży, jak *Topsy* i *Lupus*, a także o reportaż *Nieznany kraj*, wydany w 1949 r. bez dziewięciu rozdziałów. Referentka zaznaczyła, że działania podejmowane w czasach PRL doprowadziły do niemal całkowitego zapomnienia zarówno Z. Kossak, jak i wielu innych ważnych autorów okresu międzywojennego.

K. Heska-Kwaśniewicz w referacie pt. *Śląsk w pisarstwie Zofii Kossak* ponownie przybliżyła słuchaczom znaczenie ziemi śląskiej w twórczości bohaterki konferencji. Prelegentka nawiązała do baśni *Kłopoty*

Kacperka góreckiego skrzata – pierwszego utworu o tematyce śląskiej w dorobku Z. Kossak, a także przez pewien czas lektury szkolnej. K. Heska-Kwaśniewicz przypomniała jej inne ważne teksty o tematyce regionalnej: *Wielcy i Mali* oraz *Legnickie Pole*. Zwróciła uwagę na fakt, że pierwsza scena powieści Aleksandra Kamińskiego *Kamienie na szaniec* rozgrywa się w Górkach Wielkich, gdzie pisarz wielokrotnie odwiedzał Z. Kossak, ceniąc jej gościnność, bezinteresowność i ogromną chęć pomocy innym. Śląsk – wiernie towarzyszący pisarce – stał się dla niej także miejscem ostatniego spoczynku.

Ostatni referat, pt. *Współczesna recepcja pisarstwa Zofii Kossak (na podstawie wybranych portali czytelniczych)*, przedstawiła Katarzyna Tałuć. Prelegentka omówiła trudności dotyczące badań przestrzeni cyfrowej, w tym obejmujących tytułową recepcję twórczości Z. Kossak. Następnie przedstawiła wyniki przeprowadzonych analiz: ilościowej i jakościowej, które obejmowały obecność śladów odbioru wybranych tekstów pisarki przez użytkowników serwisów: lubimyczytac.pl, BiblioNETka.pl oraz nakanapie.pl. K. Tałuć zanalizowała opinie i oceny utworów Z. Kossak oraz podkreśliła różnice komentarzy na badanych portalach. Po przeanalizowaniu wyników podsumowała je następująco: dla użytkowników portali czytelniczych Z. Kossak to przede wszystkim autorka powieści historycznych; trylogia o wyprawach krzyżowych została uznana przez internautów za najważniejszą powieść w dorobku pisarskim autorki; portale czytelnicze niewątpliwie wpływają na popytność utworów; na stronach WWW oceny twórczości wystawiane są przez przedstawicieli wszystkich pokoleń.

Podczas konferencji, która odbyła się z okazji pięćdziesiątej rocznicy śmierci Z. Kossak, prelegenci przypomnieli i upamiętnili jej życie oraz dorobek, nie tylko pisarski. Życiorys autorki naznaczony był wieloma trudnościami, które w żaden sposób nie zmieniły jej przekonań, ani nie zniszczyły wiary. Bezdiskusyjnie można powiedzieć, że jest to postać wybitna, o której nie wolno zapomnieć. Do końca życia wrażliwa na krzywdę innych, stanowi wzór moralny dla innych.

Podsumowaniem konferencji może być stwierdzenie, iż odmian wolności jest wiele, najważniejsze zaś jest to, aby każdy odnalazł swoją.

Tekst wpłynął do redakcji 22 maja 2018 r.